

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De spekopbrengst van de geharpoeneerde walvissen in het Arctische vangstgebied gedurende de periode 1719-1760

Dekker, P.

Citation

Dekker, P. (1978). De spekopbrengst van de geharpoeneerde walvissen in het Arctische vangstgebied gedurende de periode 1719-1760. *Mededelingen Van De Nederlandse Vereniging Voor Zeegechiedenis*, 37, 27-35. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4305558>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4305558>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

maar. Cornelis Dirksz. Cuyten voer als kapitein op het oorlogsschip de "Valck" van 220 last, in 1612 te Amsterdam gebouwd (J.E. Elias, *De vlootbouw in Nederland in de eerste helft der 17e eeuw*, Amsterdam, 1933, blz. 18, n. 7); ook commandeerde hij het oorlogsschip de "Elias" (H. Winkel-Rauws, *Nederlandsch-Engelsche samenwerking in Spaansche wateren*, Amsterdam, 1947, blz. 28 en 125). "De manhafte capiteyn *Cornelis Dirksz. Cuyten*, poorter van Alkmaar", gehuwd met Rijkge Barentsdochter compareerde aldaar in acten van 22 april en 5 juli 1631 (Notarieel archief Alkmaar, deel 43) en 25 april 1633 (deel 59). In acten van 11 april 1633, 3 april 1642 en 5 maart 1644 wordt als zijn luitenant genoemd nâ Symon Ruyters (1627) Jacob Crijnsz. of Quirijnsz. (delen a.v. 122 en 135). Hij diende in 1645 en 1649 nog steeds als kapitein op een oorlogsschip blijkens acten a.v. van 10 en 13 juni 1645 en 4 januari 1649 (delen 115 en 137 a.v.). Zijn als kapitein verdiende gage cedeerde hij bovendien bij acte voor notaris F.F. Hoogsant te Alkmaar op 7 december 1643 (deel 170 a.v.). Nadat "de vrou van capiteyn Cuyten" in de St. Laurenskerk te Alkmaar was begraven op 26 april 1641, is "capiteyn Cornelys Dirksz. Kuyten" daar op 27 mei ook bijgezet in het graf nr. 2 der Zuiderkapel A. Op 17 maart 1627 had Cuyten in Alkmaar aan de Oudegracht zuidzijde een huis en erve gekocht, met daarbij een eigen steeg aan de oostzijde "ende zijnde onder een dack beslooten" (Oud-rechterlijk archief te Alkmaar, deel 146, fol. 56). Dit archief wijst het pand aan als de nog bestaande woning, afgebeeld sub 125 op blz. 49 van G. van Arkel en A.W. Weissman, *Noord-Hollandsche Oudheden*, II, Amsterdam, 1894. Het moet Cuyten zijn geweest die dit woonhuis van een nieuwe voorgevel heeft voorzien, waarin behalve voorstellingen van kanons voorts zijn te zien: in het centrum zijn wapen gedeeld: 1. de Friese adelaar, 2. een merk; 3. helmteken: een uitkomende vuist, een zwaard rechtop houdende) - en terzijde twee gedenksteden, waarop een oorlogsschip op zee in reliëf is gebeeldhouwd. Naar de tijd te oordelen kan het moeilijk anders of het gaat hier om het schip de "Valck", dat Cuyten (vgl. de acte hierboven sub VIII) in 1644 nog heeft gecommandeerd.

Noten

1. Haarlem, 1859, deel II, blz. 89
2. J. van Venetien, *Hart van Kennemerland*, IJmuiden, 1968, blz. 148
3. Deze gebeurtenis maakte zo'n indruk, dat Vondel het niet beneden zijn waardigheid achtte haar in een sonnet te beschrijven onder aanhaling van Vergilius, *Aeneis*, VI, 515. (Vgl. ook A. Verwey, *Vondel. Volledige Dichtwerken*, Amsterdam, 1937, blz. 775. en A.W. Weissman, *Noord-Hollandsche Oudheden*, I, Amsterdam, 1891, blz. 108/109). Het kanon, een werkstuk van gieter Remi (gius) de Halut, van wiens meesterhand een groot deel van het geschut op de "onoverwinnelijke vloot" van 1588 afkomstig was, in dit geval gedateerd "1551", wordt ook nu nog in het Stadhuis te Enkhuizen bewaard (zie *Oud-Holland*, LII, 1935, blz. 233 e.v.)
4. W. Bilderdijk, *P.C. Hoofds Gedichten met Ophelderende Aanteekeningen*, II, Leiden, 1823, blz. 125. Zie ook: *Jaarboek van het Centraal Bureau en het Iconografisch Bureau*, XXXI, 1977, blz. 144
5. Notulen van Hoofdingelanden van 24 december 1622. *Inventaris Oud-Archief de Zijpe en Hazepolder* nr. 16
6. Notulen a.v. van 1 mei 1627. *Inventaris 179 a.v.*
7. Hier wordt bedoeld op de bewoners van de aangrenzende Wieringerwaard, wellicht ook op het eiland Wieringen en op de dorpen Petten, Callantsoog en Huisduinen.
8. Het algemene bestuur placht bij gebreke van aanwezigheid van veraf wonende hoofdingelanden (bijvoorbeeld die te Amsterdam, Den Haag enz. gevestigd waren) de in de naaste omgeving van de Zijpe wonende collega's als "hoofdingelanden in loco" te machtigen tot het treffen van beslissingen van allerlei aard.
9. Notulen van Hoofdingelanden van 1 mei 1627. *Inventaris Oud-Archief de Zijpe en Hazepolder* nr. 16
10. Zie *Mededelingen van de Nederlandse Vereniging van Zeegechiedenis* nr. 24, 1972, blz. 11 e.v.

De spekopbrengst van de geharpoeneerde walvissen in het Arctische vangstgebied gedurende de periode 1719 - 1760.

P. Dekker

In de afgelopen jaren is er een tweetal belangrijke publicaties verschenen, waarin onder andere melding wordt gemaakt van de spekopbrengst per geharpoeneerde walvis ten tijde van de aloude Nederlandse Arctische walvisvangst in de 17e en 18e eeuw. Het betreft de studies van A.M. van der Woude, *Het Noorderkwartier* (Wageningen, 1972), blz. 438-443 en de grafieken 6.12 en 6.13 op blz. 813-814, en C. de Jonge's *A short history of old Dutch whaling* (Pretoria, 1978), tabel 6 op blz. 59/60.

Het belangrijkste aspect dat op die plaatsen in genoemde studies naar voren komt is de constatering dat, zoals ook De Jong in zijn hoofdstuk "Walvisvaart" in de *Maritieme Geschiedenis der Nederlanden* (deel 3, Bussum 1977, pag. 344) stelt, de walvissen die in Straat Davis werden gevangen "aanzienlijk groter" zouden zijn dan die in het oude vangstgebied ten oosten van Groenland werden geharpoeneerd. Beide historici nemen ook aan, dat dit verschil in grootte mede oorzaak was van een "verschuiving", die rond 1719 zou zijn opgetreden met betrekking tot de schepen, van het oude naar het nieuwe vangstgebied. In mijn studie over de Amsterdamse vaart op Straat Davis in de periode 1719-1746 (Cornelis Douwes, nr. 53, jaargang 1978) mocht ik reeds aantonen, dat van deze door Van der Woude en De Jong aangenomen "verschuiving" veel minder sprake is geweest dan zij naar voren brengen. De Straat Davisvaart kende namelijk een in hoofdzaak geheel eigen ontwikkeling, rond 1719, die zich ook in de volgende jaren manifesteerde door de vestiging van veelal nieuwe rederijen, die nooit eerder bij de walvisvangst in het oude gebied, ten oosten van Groenland, betrokken waren geweest en die in de zeestraat de vangst gingen uitoefenen met een voornamelijk klein scheepstype. Dit type was geheel anders dan dat van de walvisschepen in het oude vangstgebied, dat immers voornamelijk uit fluiten en de zich daar uit ontwikkelde bootschepen bestond. De walvisschepen in Straat Davis waren echter hoofdzakelijk kleinere galjoten en hoekers die in de overige seizoenen ook veel meer voor de vaart naar andere bestemmingen werden gebruikt dan de "Groenlandvaarders" van het oude vangstgebied. Het waren dus niet van die specifieke, voor de vangst gebouwde vaartuigen als de eerder genoemde grote walvisfluiten en bootschepen. Deze laatste kregen pas rond 1726 een grotere stem in het kapittel, toen er langzamerhand wel een geregelde verschuiving plaats ging vinden, met dezelfde schepen in verschillende jaren, tussen de beide vangstgebieden. Tijdens de enorme opkomst van de Straat Davisvaart in de beginperiode 1719-1721 was hier echter nog geen sprake van en kwamen de walvisschepen uit het oude gebied zeker niet in belangrijke mate af op de grotere walvissen in de zeestraat. Of inderdaad deze walvissen in Straat Davis gemiddeld wel zo groot waren als genoemde historici vermelden, betwijfelt schrijver dezes ook sterk en wel op de volgende gronden.

Zowel Van der Woude als De Jong hebben voor hun studie de tabellen gebruikt, die Hermann Wätjen in 1919 publiceerde als onderdeel van zijn studie "Zur Geschichte des holländischen Walfischfanges von der zweiten Hälfte des 17. bis zum Beginn des 19. Jahrhunderts", in *Hansische Geschichtsblätter*, deel 45, pag. 286-290. Wätjen stelde zijn tabellen samen uit de vermelde gegevens in de "Lijsten van de Hollandse, Hamburger, Bremer, en Emders Groenlands- en Straat Davidsvaarders", die jaarlijks onder andere te Amsterdam in voorgedrukte staat werden uitgegeven en grotendeels bewaard gebleven zijn in het Gemeente Archief te Amsterdam en uit de door Gerret van Sante in zijn bekende "Alphabetische Naam-Lijst van alle de Groenlandsche en Straat-Davissche commandeurs . . . enz. (Haarlem, 1770) verzamelde gegevens. Hij kwam zo tot twee iets van elkaar afwijkende staten. De Jong gebruikte voor zijn studie de hoogste cijfers uit de jaarlijkse getallen van Wätjen. De becijferingen die De Jong en Van der Woude maakten, afgezien van de reeds door Wätjen geconstateerde verschillen tussen de jaarlijsten en Van Sante, houden er echter geen rekening mee dat de beide door de Duitse historicus gebruikte bronnen in hun totalen een aantal zaken veronachtzamen. Dit betreft: a. het spek van robben en walrussen; b. het spek van andere dan de z.g. Groenlandse wasvissen en dat van "geborgens" dieren; c. het in Straat Davis door handel met de Eskimo's verkregen spek. Als deze zaken wel ingecalculleerd worden, blijkt dat dit vooral van invloed is op de uit de gegevens van Wätjen gedistilleerde grootte van de geharpoeneerde walvissen

in Straat Davis. Het ongelukkige is echter, dat ook de meest gedetailleerde bron, namelijk de aparte jaarlijsten, ons over een aantal zaken, die ongetwijfeld vooral de grootte van de Straat Davis-walvis nog verder zou aantasten, in het ongewisse laten. Dit betreft de ruilhandel die de niet als "handelaar" vermelde schepen met de Eskimo's langs Straat Davis dreven en het niet nauwkeurig noteren van alle "vreemde" walvissen. Het door de bevelhebbers met de Groenlanders geruilde walvispek werd in de totalen gewoon bij het spek van de zelf geharpoeneerde dieren opgeteld, en zo treedt een vertekening op die vooral grote gevolgen heeft in jaren met een kleine walvisvangst en een relatief grote ruilhandel. Dat deze ruilhandel belangrijker was dan de jaarlijsten en Van Sante aangeven blijkt onder andere uit enkele gevonden notariële akten in het Gemeente Archief te Amsterdam. In deze stukken is allereerst sprake van de galjoten *Dolphijn* en *Elias* van de schippers Jacob Thijssen en Cornelis Janse, die voor het seizoen 1720 een overeenkomst aangaan met betrekking tot een gecombineerde reis naar Straat Davis. Naast de vleet (vangstbenodigheden) voor gezamenlijk gebruik, is er ook sprake van dat "alle 't geene de gemelde schippers sullen komen te vange, visschen, vinden of te verhandelen, wat het soude mogen wesen, niets uytgesondert meede gemeen en voor ieder van ons de helft sal sijn" en dat "ook 't cargasoen en vleet na gedane reys meede gemeen sal sijn en blijven". Met andere woorden er was ook een lading ruilhandelartikelen (cargasoen) aan boord voor commercie met de Eskimo's. (In dit stuk wijst de aanduiding "schipper" bovendien ook nog op belangrijke handelsactiviteiten naast de vangst. Op de schepen die in de eerste plaats de walvisjacht beoefenden was immers de benaming "commandeur" voor de bevelhebber gebruikelijk.) Ondanks het feit dat deze schepen ook voor de ruilhandel waren uitgerust, staan hun bevelhebbers zowel in de jaarlijst van 1720 als in Van Sante niet als "handelaar" vermeld en krijgen we dus de verkeerde indruk dat we hier met uitsluitend walvisvaart te maken hebben. G.A. Amsterdam, Not. Adrian Baars, fol. 8571, blz. 1619, d.d. 8 maart 1720). Veel later, in 1753, is er ook nog sprake van ruilhandel met de Groenlanders door schepen die uitsluitend als walvisvaarders te boek staan. Het betreft de schepen *Vrouw Margareta*, commandeur Foppe Jacobsz. Flioger en *Karsenhoff*, commandeur Luytje Barendsz. Molenaar. Bij de genoteerde "thuyskomende onkosten" van deze schepen staat voor beide walvisvaarders vermeld als betaling aan de commandeur; "zijn 1/3 part in gekogt en verhandelt geweer, waarvoor 't ingeruyde spek". Dit slaat op de ruil van door de commandeurs ingekochte geweren, die tegen walvispek met de Eskimo's werden geruild. G.A. Amsterdam, Not. Salomon Dorper, fol. 10755, aktenr. 890). Ook dit door ruil verkregen walvispek staat niet apart genoteerd en schreeft de spekopbrengst per walvis bij deze Straat Davisvaarders onjuist op. Deze genoemde gevallen van "verborgen" ruilhandel door walvisschepen zijn ongetwijfeld slechts het "topje van de ijsberg". Helaas kunnen we deze commercie dus niet in de cijfers verdisconteren, omdat we, zoals gezegd, zelfs geen schatting kunnen maken. Dat deze niet-bekende ruilhandel echter de berekende grootte van de Straat Davis-walvis tot 1760 in niet geringe mate beïnvloedt, staat voor schrijver dezes vast. Het zou wel eens kunnen zijn dat deze verborgen handel, samen met de niet-genoteerde "vreemde" en "geborgen" walvissen, de gecorrigeerde grootte van de Straat Davis-walvis nog verder terugbrengt naar cijfers, die tot 1760 veel minder ver boven de 40 vaten spek per walvis uitkomen dan ook de verbeterde lijst aangeeft. (Wat de niet-vermelde "vreemde" walvissen betreft, doelen we op de gewoonte om deze dieren, als ze wél worden vermeld, niet te tellen bij het totaal aan gevangen walvissen. Ze worden apart vermeld, Het van deze dieren afkomstige spek wordt echter wél bij de spektotalen opgeteld. Het spreekt vanzelf dat als deze dieren ook niet consequent apart worden opgegeven en worden "vergeten", maar het spek wel steeds in genoemde totalen wordt opgenomen, er een situatie ontstaat die ook weer de grootte van de spekopbrengst per dier onjuist verhoogt. Daar deze "vreemde" walvissen voornamelijk bij de Straat Davisvaart werden gejaard, is de invloed van deze dieren op de te verbeteren grootte van de spekopbrengst per dier ook daar het grootst).

Zonder rekening te houden met genoemde "verborgen" ruilhandel en onvolledige notering van "vreemde" en "geborgen" walvissen geeft een nauwkeurige correctie aan de hand van de jaarlijsten reeds aanzienlijke afwijkingen met de hierna allereerst overgenomen tabellen van De Jong.

Berekening van het gemiddelde aantal vaten spek per geharpoeneerde walvis ten oosten van Groenland en in Straat Davis in de periode 1710-1760, door De Jong naar de gegevens van Wätjen:

jaar	ten oosten van Groenland	Straat Davis
1719	33,0	56,3
1720	43,8	50,3
1721	34,7	58,4
1722	33,3	52,9
1723	44,7	55,5
1724	42,5	56,6
1725	37,5	52,8
1726	46,9	62,5
1727	43,8	55,3
1728	43,7	55,5
1729	44,7	60,9
1730	54,7	57,1
1731	59,6	59,4
1732	39,5	56,8
1733	42,5	57,2
1734	48,3	54,6
1735	45,0	51,9
1736	39,6	57,6
1737	42,6	52,5
1738	43,4	54,5
1739	33,6	55,7
1740	42,1	40,5
1741	36,7	52,0
1742	36,4	53,7
1743	28,9	51,1
1744	28,9	45,1
1745	37,8	44,1
1746	31,5	42,6
1747	33,4	45,2
1748	24,7	—
1749	35,0	47,8
1750	28,8	46,1
1751	26,8	52,3
1752	33,7	41,6
1753	25,0	44,0
1754	26,2	56,4
1755	24,7	46,6
1756	21,9	49,1
1757	33,1	47,5
1758	34,5	43,6
1759	33,8	46,1
1760	36,6	46,6

De inhoud van een spekvat wordt in verschillende bronnen op 16-20 stekannen gesteld. Zeer waarschijnlijk was deze inhoudsmaat dezelfde als die voor wijn werd gebruikt. Hij kan dan gesteld worden op 19,4 liter. Een spekvat had dan dus een inhoud van 310-388 liter. De uit het spek gekookte traan werd geborgen in traanvaten of quarden. (Deze term werd ook wel, maar in mindere mate, voor de spekvaten gebruikt). Een quardeel traan mat 12 stekannen en dit komt dus overeen met 232,8 liter. Men ging er vanuit, dat een vat spek ongeveer 1 1/2 quardeel traan leverde (zie: S. Lootsma, Bijdrage tot de geschiedenis der Nederlandsche walvisvaart. Amsterdam, 1937, bijlage VIIIa).

Hieronder volgen de niet in bovenstaande tabel opgenomen spekopbrengsten van 1. robben en walrussen, 2. "vreemde" en "geborgen" walvissen, en 3. de ruilhandel in Straat Davis, voorzover deze in de jaarlijsten worden vermeld. Vooral het onder de punten 2. en 3. vermelde aantal vaten spek is in deze lijsten, zoals reeds eerder gesteld, zeer onvolledig opgenomen.

Vaten robbe- en walruspek.

Jaar	ten oosten van Groenland	Straat Davis
1719	0	0
1720	0	0
1721	0	0
1722	88	0
1723	24	0
1724	0	0
1725	40	0
1726	30	0
1727	91	0
1728	50	0
1729	130	0
1730	229	0
1731	78	0
1732	30	0
1733	100	0
1734	60	0
1735	60	0
1736	60	0
1737	100	0
1738	309	0
1739	94	0
1740	45	0
1741	0	0
1742	50	0
1943	0	0
1744	0	0
1745	0	0
1746	0	0
1747	0	0
1748	0	0
1749	0	0
1750	0	0
1751	135	0
1752	60	0
1753	20	0
1754	0	0
1755	0	0
1756	0	0
1757	0	0
1758	0	0
1759	103	0
1760	70	0

Aantallen "vreemde" en "geborgen" walvissen

jaar	ten oosten van Groenland	Straat Davis
1719	6	3
1720	0	1
1721	2	2 1/2
1722	0	1 1/2
1723	0	1
1724	0	2
1725	3 1/2	1
1726	2	1
1727	0	0
1728	7	10
1729	0	4 2/3
1730	0	4
1731	1	6
1732	1	6
1733	0	7
1734	1	4 2/3
1735	0	2
1736	0	5
1737	0	1 1/2
1738	0	0
1739	0	1 1/2
1740	0	0
1741	0	1
1742	0	0
1743	0	0
1744	0	0
1745	0	0
1746	1	1
1747	0	0
1748	0	0
1749	0	2
1750	2	5
1751	0	0
1752	2	0
1753	2 1/2	0
1754	1	2
1755	1	1
1756	0	0
1757	1	0
1758	0	0
1759	0	0
1760	0	0

Ook de z.g. "geborgen" walvissen, dat wil zeggen de walvissen die het spek hadden geleverd aan een door schipbreuk verloren lading die door andere schepen was geborgen, werden zelden apart vermeld. Het spek werd echter weer wel in de spektotalen opgenomen. De enkele gevallen die vermeld zijn werden in bovenstaande tabellen verwerkt, maar evenals bij de "vreemde" walvissen moet het werkelijke aantal "geborgen" dieren aanzienlijk groter zijn geweest, zodat de invloed van deze walvissen, zowel bij de Groenland- als bij de Straat Davisvaart, op de berekende grootte van de gemiddelde gevangen walvis, in negatieve zin, in een aantal jaren veel groter was.

Door de ruilhandel in Straat Davis verkegen aantallen vaten spek.

Jaar	Vaten spek
1719	176
1720	233
1721	170
1722	223
1723	346
1724	254
1725	285
1726	170
1727	169
1728	555
1729	506
1730	490
1731	850
1732	775
1733	688
1734	855
1735	506
1736	552
1737	395
1738	560
1739	260
1740	105
1741	145
1742	260
1743	90
1744	55
1745	12
1746	0
1747	15
1748	0
1749	50
1750	0
1751	47
1752	27
1753	0
1754	4
1755	0
1756	40
1757	0
1758	0
1759	0
1760	0

In die gevallen waarin een genoteerde ruilhandelaar, behalve aan commerciële activiteiten ook aan de walvisvangst zelf deelnam, is de spekopbrengst in de lijsten in één getal weergegeven. Om het aandeel van de ruilhandel te bepalen is door schrijver dezes, in die gevallen, iedere walvis op 50 vaten spek gesteld. Het is duidelijk dat er op deze wijze een onzekerheid is ingebouwd, maar de handel is door dit aan de "veilige kant" gehouden getal zeker niet te florisant voorgesteld, wat deze genoteerde commercie betreft.

Naast bovenstaande drie correcties per vangjaar is in de hieronder volgende lijst ook verwerkt het aantal schepen dat 1) aanvankelijk koers zou zetten naar Straat Davis, maar door allerlei oorzaken niet tijdig kon uitvaren naar de zeestraat en dan het doel verlegde naar het vangstgebied ten oosten van Groenland of 2) na een aanvankelijke vangstpoging in Straat Davis nog tijdens het seizoen koers zette naar "Groenland" om in het oude jachtgebied de vangst verder

voort te zetten. Beide zaken hebben ook direct invloed op de spekopbrengst in beide vangstgebieden, zoals deze voortvloeit uit de niet gecorrigeerde cijfers en daardoor ook op de berekende grootte van de gemiddelde gedode walvis in beide gebieden. Tenslotte maakte schrijver dezes, op twee uitzonderingen na, uitsluitend gebruik van de met de hand gecorrigeerde en aangevulde jaarlijsten en niet van de door Van Sante in zijn genoemde werk opgenomen cijfers. Deze laatste zijn namelijk niet zelden berekend met behulp van de ongecorrigeerde jaarlijks voorgedrukte lijsten. Het is dus niet verantwoord om, zoals bijvoorbeeld door De Jong is gedaan, uit beide cijferreeksen van Wätjen steeds de hoogste getallen te lichten. Deze methode geeft een vertekend beeld en wel in die zin dat de spekopbrengst per walvis in een aantal jaren alleen reeds door deze werkwijze te groot is voorgesteld. De betrouwbaarste getallen worden daarentegen zeker geleverd door de ieder jaar bij de afvaart en de thuiskomst gecorrigeerde lijsten en niet door Van Sante, die kennelijk ongecorrigeerd materiaal uit de jaarlijsten heeft gebruikt. Ook bij gebruik van gecorrigeerde jaarlijsten moeten we echter beseffen dat iedere geïnteresseerde die deze lijsten invulde niet met dezelfde nauwkeurigheid werkte en dat in die gevallen waarin we over meer dan één resterende lijst van hetzelfde jaar beschikken, er dan ook in deze lijsten verschillen optreden. Deze verschillen zijn echter klein en tonen aan dat de invulling en de correctie met aanvulling in het algemeen toch op een redelijk betrouwbare wijze plaatsvond. Slechts van de jaren 1733 en 1736 waren geen lijsten voorhanden en daar moest schrijver dezes dus ook op Van Sante terugvallen. De voornamelijk met behulp van de gecorrigeerde jaarlijsten gevonden gemiddelde spekopbrengst per walvis komt dan in vaten uitgedrukt per jaar op:

jaar	ten oosten van Groenland	Straat Davis
1719	32,3 (308 1/2) (9973)	48,8 (46) (2244)
1720	43,9 (319) (13986)	48,2 (138) (6655)
1721	34,1 (669 1/2) (22856)	53,3 (67) (3569)
1722	33,2 (978) (32500)	50,9 (125) (6367)
1723	43,6 (201) (8775)	52,0 (114) (5930)
1724	41,9 (223) (9333)	54,0 (137) (7393)
1725	36,7 (283) (10397)	51,5 (252) (12980)
1726	44,5 (134) (5963)	57,8 (114) (6586)
1727	42,9 (226 3/4) (9732)	54,4 (178) (9685)
1728	41,6 (172 1/2) (7175)	50,9 (205 1/2) (10465)
1729	43,7 (117 1/3) (5125)	56,7 (119 2/3) (6784)
1730	48,5 (37) (1795)	54,4 (215 1/2) (11715)
1731	53,6 (52) (2785)	55,1 (259 1/4) (14290)
1732	38,8 (101 2/3) (3947)	53,2 (219) (11640)
1733	42,0 (227 1/2) (9565)	49,5 (142 1/6) (7042)
1734	47,2 (103 1/2) (4890)	50,9 (229 2/5) (11679)
1735	44,7 (271) (12125)	49,2 (227 3/4) (11205)
1736	39,5 (588 1/2) (23260)	54,6 (274) (14948)
1737	42,3 (355) (15010)	49,9 (150 1/2) (7505)
1738	40,3 (360 1/2) (14547)	48,5 (114 1/2) (5555)
1739	29,3 (677 1/6) (19877)	43,0 (53 1/4) (2291)
1740	36,1 (612) (22084)	44,7 (60) (2684)
1741	36,7 (175 1/2) (6455)	50,9 (136 3/4) (6965)
1742	36,5 (508) (18550)	48,5 (50) (2425)
1743	28,9 (861 1/2) (24920)	49,9 (75 1/2) (3765)
1744	28,9 (1311 1/2) (37850)	44,8 (182 1/2) (8175)
1745	36,9 (357 1/2) (13208)	42,5 (210) (8930)
1746	31,5 (821) (25870)	42,4 (217) (9192)
1747	33,4 (645) (21540)	45,3 (131 1/4) (5945)
1748	24,2 (278 1/6) (6744)	-----
1749	35,2 (412 1/4) (14530)	43,5 (208) (9050)
1750	28,3 (535) (15121)	42,4 (63) (2674)
1751	26,3 (265) (6976)	51,2 (65 1/2) (3356)

1752	33,6	(440 3/4)	(14805)	41,3	(107 1/2)	(4444)
1753	24,9	(542 1/3)	(13526)	44,0	(100)	(4395)
1754	27,5	(654)	(17953)	49,4	(20)	(988)
1755	24,6	(680 1/2)	(16718)	45,4	(42)	(1907)
1756	21,8	(529 1/2)	(11534)	49,3	(39)	(1923)
1757	33,2	(413)	(13730)	47,0	(10)	(470)
1758	34,5	(305 1/2)	(10535)	43,9	(66)	(2900)
1759	33,4	(425 1/4)	(14191)	46,1	(39)	(1797)
1760	36,1	(376)	(13581)	46,6	(88)	(4102)

(De tussen haakjes geplaatste cijfers achter de gemiddelde spekopbrengst per walvis zijn respectievelijk het gecorrigeerde aantal gevangen walvissen, inclusief de "vreemde" en "geborgene" dieren voor zo ver deze genoteerd zijn en het totale verbeterde aantal van deze walvis afkomstige vaten spek, verminderd met het spek afkomstig van robbe- en walrusjacht en van de ruilhandel. Het quotient van beide getallen geeft dus voor ieder jaar de gemiddelde spekopbrengst per walvis.)

Bij het beschouwen van bovenstaande gecorrigeerde lijst blijkt, dat het gemiddelde aantal vaten spek per walvis bij de vangst ten oosten van Groenland minder grote afwijkingen ten opzichte van de lijst van De Jong vertoont dan bij de Straat Davisvaart. Dit is niet verwonderlijk daar er immers bij eerstgenoemde vangst geen sprake was van ruilhandel en er ook minder "vreemde" walvissen werden gejaagd dan bij de vaart op de zeestraat. Toch zien we ook bij de "Groenland"-vaart in een aantal jaren wel belangrijke afwijkingen en dit geldt juist voor die seizoenen waarin de walvisvangst slecht en de invloed van robbe- en walruspek, met dat van een enkele "vreemde" walvis, groot was. Voorbeelden zijn de jaren 1730 en 1731 waarin het verschil tenminste 6 vaten spek per walvis bedraagt. Het jaar 1740 geeft een voorbeeld te zien van de onzorgvuldigheid met betrekking tot het werkelijke aantal uitgevaren schepen naar Straat Davis. In genoemd jaar werden 33 schepen naar de zeestraat uitgereed, maar er vertrokken er daadwerkelijk maar 15 naar dit vangstgebied. De overige voeren, mogelijk door het verlenen van convooi, bijna alle naar "Groenland". De Jong noemt wel bijna het juiste aantal Groenlandvaarders, 171, (het waren er 172), maar handhaaft het aantal Straat Davisvaarders op 33. Dat dit consequenties heeft voor zijn genoemde gemiddelde spekopbrengst per walvis is niet verwonderlijk.

De grootste afwijkingen vinden we bij de Straat Davisvaart en wel door de reeds genoemde ruilhandel en het spek van "vreemde" en "geborgene" walvissen. De verschillen lopen op tot 12,7 vaten spek per walvis, in 1739. Over de gehele linie kon de grootte van de Straat Daviswalvis echter worden teruggebracht er verdwijnen onder andere de extreme gemiddelden van 60 vaten spek en meer. De gecorrigeerde gemiddelden van 50-60 vaten per walvis liggen, op twee uitzonderingen na, vóór 1740. Dit was de tijd dat de ruilhandel haar grootste bloei kende en ook de "verborgen" commercie ongetwijfeld haar hoogtepunt had. Dit maakt het zeer waarschijnlijk dat de werkelijke grootte van de Straat Daviswalvis ook in die periode kleiner was. De slotconclusie moet zijn, dat er ongetwijfeld een verschil in gemiddelde grootte bestond tussen de gevangen walvissen ten oosten en ten westen van Groenland en wel ten gunste van de laatstgenoemde dieren. De verschillen waren echter, over de gehele periode 1719-1760 gerekend, kleiner dan De Jong aangeeft. Stellen we de gemiddelde grootte van de walvis ten oosten van Groenland in dit hele tijdvak op 36,1 vaten spek, zijnde het gemiddelde van de gecorrigeerde lijst, dan kan dit een goede benadering zijn. Voor de Straat Daviswalvis is een juiste benadering, om meer genoemde redenen, dus veel moeilijker, maar schrijver dezes neigt er toe om het verschil ten gunste van deze walvis over het tijdvak 1719-1760 in veel gevallen op minder dan 10 vaten spek te stellen. De langere reis naar de zeestraat en de daarmee gepaard gaande hogere kosten zullen in die periode de reders wat dit betreft nauwelijks hebben aangespoord de vaart op de Straat Davis te prefereren boven die naar het oude vangstgebied. Hier waren andere argumenten voor nodig en wel in de eerste plaats de hoop op de vangst van meer walvissen in de zeestraat en de mogelijkheid tot ruilhandel. De arctische vaart bleef echter een zaak van grote onzekerheden die menige verwachting te niet zal hebben gedaan, zowel in positieve als in negatieve zin.

Bronnen

Gem. Archief, Amsterdam
Bibliotheek. Lijsten van de Hollandse, Hamburger, en Breemer Groenlands- en Straat Davidsvaarders . . . uit de periode 1719-1760.
Notarieel Archief: Not. Adran Baars, fol. 8571, blz. 1619, d.d. 8 Maart 1720.
Not. Salomon Dorper, fol. 10755, aktenr. 890, d.d. 31 Juli 1754.
(Met dank aan dr. S. Hart voor de assistentie bij de opsporing van beide akten.)

Gem. Archief, Rotterdam

Afd. Handschriften. Lijsten van de Hollandse, Hamburger, en Breemer Groenlands- en Straat Davidsvaarders . . . uit de periode 1738-1740.

Gem. Archief, Zaanstad

Archief Zaanlandsche Oudheidkamer. Lijst van de Hollandse, Hamburger, en Breemer Groenlands- en Straat Davidsvaarders . . . van het jaar 1745.

Literatuur:

- Jong, C. de, A short history of old Dutch whaling. Pretoria, 1978.
Jong, C. de, Maritieme Geschiedenis der Nederlanden. Deel 3, hoofdstuk "Walvisvaart". Bussum, 1977.
Sante, Gerret van, Alphabetische Naam-Lijst van alle de Groenlandsche en Straat-Davissche Commandeurs Haarlem, 1770.
Woude, A.M. van der, Het Noorderkwartier. Deel II, hoofdstuk "Walvisvangst". Wageningen, 1972.
Wätjen, H. Zur Geschichte des holländischen Walfischfanges von der zweiten Hälfte des 17. bis zum Beginn des 19. Jahrhunderts. Hansische Geschichtsblätter 45, 1919, blz. 247-290.